

ՓՕԼ ԳԱԼԻՆԵԱՆԻ

«ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԳՐՈՂԸ»

ՖԻԼՄԸ ՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱՀՈՉԱԿ ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՄԷՋԷՆ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԷ

Ա.

Աշխարհն ամբողջ ծանօթ է, մեծատաղանդ ու մեծահամբաւ գրող ու իր հայկական ծագումով հպարտ Ռիչլերմ Սարոյեանի անունը:

Միջազգային հանրութիւնը նոյնպէս ծանօթ է, Մ. Նահանգներու, Եւրոպայի,

հասկին Խ. Միուրեան (յատկապէս Հայաստանի) և այլ ցամաքամասերու զանազան երկիրներու մէջ, Ու. Սարոյեանի մասին պատրաստուած ֆիլմին, ֆրեզնոյահայ նկարիչ ու ֆիլմարտադրիչ Փօլ Գալինեանի կողմէ:

Լիբանանի, Սուրիոյ ու Մ. Արեւելքի հայկական գաղութներու մեր ժողովուրդը սակայն, ցաւալի հաստատում մը կատարելով շեշտենք, թէ քիչ քան գիտէ, կամ բնաւ տեղեակ չէ այս ժապատէնի մասին, ինչ որ շատ անսուսալի է:

Մ. Նահանգներէն ետք, «Մարդը Եւ Գրողը» ֆիլմը ցուցադրուած է եւրոպական վեց երկիրներու [Զուիցերիա, Իտալիա, Աւստրիա, Անգլիա, Պելճիքա և Ֆրանսա] մէջ, Հ.Բ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղերու կողմէ:

Յատուկ նշենք, որ այս ֆիլմը, Միջազգային ֆիլմերու փառատօներու մրցումներուն վեց մրցանակ շահած է, հինգը՝ ֆիլմի հեղինակին համար, իսկ մէկը՝ ֆիլմի երաժշտութեան հեղինակին:

Գալինեանի գործերուն և, յատկապէս, Ռիչլերմ Սարոյեանի դրոշմաթուղթերու առնչութեամբ, հայ և օտար մամուլը, բազմաթիւ անգամներ, արձագանգ հանդիսացաւ աշխարհի տարածքին:

Ֆիլմի միջազգային ֆեստիվալին, «Մարդը Եւ Գրողը» վաւերագրական «չաւազոյն ֆիլմը» արժանացաւ մրցանակի 1995-ին:

Ան եղաւ առաջին գնահատուողը թէ՛ Ամերիկայի և թէ՛ Խ. Միուրեան պետութիւններուն կողմէ, որոնք ընդունեցին Փօլի կողմէ քաշուած լուսանկարը և զայն, իբրև թղթատարական դրոշմաթուղթ, հրատարակեցին:

Նօսինք՝ ֆիլմի բովանդակութեան մասին:

«Մարդը Եւ Գրողը» ֆիլմը կը սկսի Սարոյեանի յիշողութիւններով՝ իր ծնողներուն Ֆրեզնօ ժամանումին, որ եղած է 1912-ի սկիզբներուն:

Սարոյեանի հայրը կը մահանայ, երբ ինք երեք տարեկան էր. Սարոյեան իր եղբորը և երկու եղբորուն հետ որբանոց կը դրուի:

Հինգ տարի որբանոցային կեանքէ յետոյ, կը վերադառնայ Ֆրեզնօ: Ուր տարեկան էր: Կը յաճախէ Էմբրըր նախակրթարանը:

Փոքր տարիքին կը սկսի բերթ ծախել և ինքնաշխատութեամբ՝ կարդալով ու գրելով, ցոյց կու տայ գրասէր և ապագայ մտաւորականի յատկանիշները:

Իր առաջին գրութիւնները կը դրկէ «Հայրենիք» բերթին՝ «Կոլի Հայաստանի Համար» և «Կոտրած Անիլը» պատմուածքները: Օտար լրագրողներ կը հետաքրքրուին պատանի Սարոյեանով. իր գրութիւնները կը տպեն նաեւ օտար բերթերու մէջ:

1934-ին լոյս կը տեսնէ իր առաջին գիրքը՝ «Երկաթի Պատանին Թռչող Լարախաղի Վրայ»: Այս գործով՝ Սարոյեան համբաւ կը շահի:

Յաջորդաբար լոյս կ'ընծայէ՝ "The Time of Your Life" որուն համար կը ստանայ The Pulitzer Prize մրցանակը: Սարոյեան կը մերժէ ստանալ զայն, առարկելով, թէ գրականութիւնը չենք կրնար վաճառել: Լոյս կ'ընծայէ նաեւ "My Hart in the Highland"ը և կը ստանայ Drama Critic Circle Award տիտղոսը:

1943-ին կը գրէ "Human Comedy" գիրքը, որուն համար իրեն կը շնորհուի Oscar-ի մրցանակը, որ դարձեալ կը մերժէ: Վերջերս ան գտնուեցաւ Սան Ֆրանսիսկոյի հնավաճառի մը խանութին մէջ:

Փօլ Գալինեան կը ներկայացնէ Սարոյեանի 60 տարուան գրական գործունէութեանց հրատարակութիւններու պատկերը՝ մօտ 50-էն աւելի գիրքեր:

Ֆրեզնոյի և հայ ժողովուրդի հանդէպ ունեցած սերն ու համակրանքը, մանաւանդ հայ ըլլալու հպարտութիւնը, այսպէս կ'արտայայտէ Սարոյեանը...

«ԻՆՔՉԻՆՔՍ ՊԱՐՏԱԿԱՆ ԿԸ ԶԳԱՄ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԱՐՏԱԹԱՅՏԵԼՈՒ, ԹԷ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ԵՍ ՀԱՅ ԵՄ ԵՒ ԱՆ, ՈՐ ՀԱՅ ԱՋԳԸ ԶԻ ՍԻՐԵՐ, ԹՈՂ ԳԻՏՆԱՅ, ԹԷ ԵՍ ԱԼ ԱՅԴ ԱՋԳԻՆ ԶԱՒԱԿՆ ԵՄ»: Եւ կ'աւելցնէ. «ԿԵԱՆՔԸ, ՈՐՄԷ ԿԸ ՔԱՂԵՄ ԻՄ ԳՈՐԾԵՐՈՒՍ ՆԻՒԹԸ, ԱՄԵՐԻԿԱՆԵՆ Է, ԼԵՋՈՒՆ, ՈՐՄՈՎ ԿԸ ԳՐԵՄ՝ ԱՆԳԼԵՐԷՆ Է, ԻՍԿ ՈԳԻՆ ԶՈՐ ԿՍՊՐԻՄ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ Է»:

Ֆիլմին համար գրուած երաժշտութիւնը, տեսարանները կը հասցնէ իր նպատակին:

Ֆիլմին վերջին մասին մէջ կը տեսնենք Սարոյեանի այցելութիւնը Հայաստան, ինչպէս նաեւ իր վերջին խօսքը՝ հայ ազգին ու մարդկութեան հանդէպ: Իր կտակին համաձայն, իր մահուանէ յետոյ, Սարոյեանի աճիւններուն կէտը կը մնայ Ֆրեզնօ, իսկ

Ռիչլերմ Սարոյեանի պատմանկարներէն միւսերը... անմահութիւն:

Փօլ Գալինեան և իր դուստրը՝ Սիւրլի

միւս կէտը՝ կը բաղուի Երեւանի գրողներու Պանթէոնին մէջ:

Գալինեան նկարիչը յաջողած է, «Մարդը Եւ Գրողը»ով, ներկայացնել Սարոյեանի կեանքի պատկերը: Մօտ ժամ մը տեւող վաւերական ժապատէն մըն է ան:

Փօլ երբ կը նկարէր Սարոյեանը, մտադրած էր նաեւ, օր մը պատրաստել անոր կեանքի ժապատէնը:

Ի վերջոյ, նկարիչը յաջողեցաւ, իր նպատակը իրականացնելով:

Օրին երբ Գալինեանին հարցուցին, թէ ինչու այս ֆիլմը պատրաստած է, ան պատասխանեց...

– Մենք ունինք պահուած գանձ մը, որ, մինչեւ այսօր, գրեթէ օտարներ զնահատած են, մանաւանդ որ, վերջերս, Սարոյեանը հասցուցին համաշխարհային բարձունքի մը, իր դիմանկարը դնելով ամերիկեան և սովետական դրոշմաթուղթերու վրայ, որ շուտով լոյս կը տեսնէ Մայիս 22-ին, և առաջին ստացող գաւառը պիտի ըլլայ Ֆրեզնօն, և Երեւանը հաղաւրդ:

Սարոյեանը առաջին հայն է և առաջին գրողը աշխարհի պատմութեան մէջ, որ կը տիրանայ այս փառքին, Արեւմուտէն մինչեւ Արեւել: Ասիկա մեր ազգին և ընդհանուր աշխարհին ամենամեծ պատիւն է, սակայն, դժբախտաբար մենք, մանաւանդ հայ մամուլը, լուռ կեցած է իրեն հանդէպ, երբեմն ալ սխալ տարակարծութիւններ յայտնելով: Հակառակ այս բոլորին, Սարոյեանը, իր դրական գործով, հայ ազգը ծանօթացուց օտարներուն, և հպարտութեամբ արտայայտուեցաւ իր հայ ըլլալուն մասին, մանաւանդ այդ դժուարին ժամանակներուն երբ, Ամերիկայի մէջ, հայերը ատուած էին»: Գալինեան աւելցուց. «Ես հպարտ կը զգամ Սարոյեանով և իմ պատրաստած վաւերագրական ֆիլմով: Մեր ազգին զաւակներուն կը մնայ տեսնել, հասկնալ, գնահատել և տարածել, սերունդէ սերունդ, մեծ հայրենասէրին գործերը և արժանիքները: Գնահատենք ինչ որ ունինք, և երբ մերն է»:

Գնահատութեան արժանի է Փօլ Գալինեանի կամֆի տոկուսութիւնը և համբերութիւնը: Ան տրամադրած է օրեր ու տարիներ, ըրած է նիւթական զոռոգութիւններ ու պատրաստած Սարոյեանի մանկութենէն մինչեւ խոր ծերութիւն տանող ժամանակաշրջանը համադրուած ներկայացնող ֆիլմը:

Գալինեանի գործը առաւել պատիւ կը բերէ համայն հայութեան, բայց մանաւանդ՝ Ֆրեզնոյի հայերուն:

Յիշենք, նաեւ, Saroyan Festival-ի յանձնախումբը, որ ամէն տարի, ամբողջ շաբթուայ մ'ընթացքին, յիշատակի գեղարուեստական ձեռնարկներ կը կազմակերպէ Ֆրեզնոյի մէջ:

Շնորհիւ Փօլ Գալինեանի ֆիլմին, շատ օտարներ ծանօթացած են հայութեան, Սարոյեանի անձին ընդմէջէն:

Ֆիլմի պատրաստութեան օգնած են իր կիներ՝ Արաքսի, տղան՝ Հերոլտը և դուստրը՝ Սիւրլին: Ուր տարի աշխատած են այս գործի վրայ, որ աւարտուած է 1991-ին:

Մաղբենք, որ Փօլ Գալինեանի ազգային հպարտութիւն ներշնչող այս ֆիլմը, մօտիկ ապագային ցուցադրուի նաեւ Լիբանանի և մեր մօտի երկիրներուն մէջ:

Մ. Նահանգներ և Խ. Միուրեանի համախորհուրդ լոյս ընծայեցին դրոշմաթուղթ ի պատիւ Ռիչլերմ-Սարոյեանի: Բացառիկ պատիւ՝ տիեզերահոյակ [հայ] գրողին ընծայուած:

ՓՕԼ ԳԱԼԻՆԵԱՆԻ «ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԳՐՈՂԸ»
ՖԻԼՄՈՎ - ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ...
ՀՈԳԵՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ
ԾՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Բ. ՄԱՍ

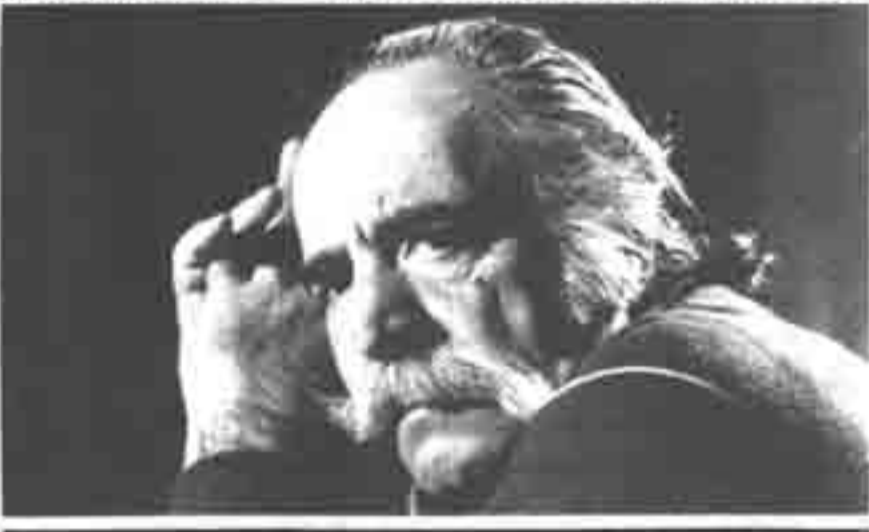
«ՆԱՅԻՐԻ»-ի նախորդ թիվն մէջ, գրած էինք Փօլ Գալինեանի «Մարդը Եւ Գրողը» ֆիլմի մասին, որ մեր համաշխարհային հռչակ վայելող մեծ հայրենակիցին՝ Ուիլեյմ Սարոյեանի կեանքը կը ներկայացնէ, մեր ժողովուրդն ալ տոգորելով անհուն հպարտութեամբ:

Գալինեանի այս փառաւոր գործը, որ արժանի է դրուատանքի ու երախտագիտութեան, հո՛ն, ուր ցուցադրուած է ցարդ, արժանացեր է հիացումի, և մանաւանդ՝ հայաճապաստ ու ազգօգուտ հակազդեցութիւններ շահած հայ, և յատկապէս՝ օտար շրջանակներու մէջ:

Ահա, թէ ինչ կ'ըսեն այս մասին, բեմադրիչ-ֆիլմարտադրիչին դուտորը՝ Սիւզի Գալինեան և նոյնիման ֆիլմի հեղինակը՝ Փօլ Գալինեան:

— 1991-էն ի վեր Քալիֆորնիոյ մէջ, ուր որ ներկայացուցած ենք մեր ֆիլմը, ճնողքիս հետ ներկայ եղած եմ անոնց ցուցադրութեան: ԱՄՆ-ի տարբեր նահանգներու մէջ ես: Այս անգամ փափաքեցայ Եւրոպան տեսնել, ինչպէս նաեւ հասկնալ, թէ Սարոյեանին համար մինչև ո՞ր հասած է: Ֆիլմին առաջին ցուցադրութենէն իսկ, մեր ակնկալութենէն անելի տեսանք: Սարոյեանին հանդէպ յարգանքը և հետաքրքրութիւնը նշմարելի է եւրոպացիներուն քով:

Ուր որ գացինք՝ մօտէն ծանօթացայ հայ և օտար երիտասարդներուն և հարցուցի. «Ի՞նչ գիտէք Ուիլեյմ Սարոյեանի մասին»: Ոմանք պարզօրէն ըսին. «Ամերիկացի գրող մըն է»: Ուրիշներ ըսին. «Հասած ենք իր անունը»: Քանի մը անձեր գաղափար չունէին իր մասին, կամ անտարբեր կը մնային: Սակայն ֆիլմէն ետք, նոյն անձերը մօտեցան և խանդավառութեամբ ըսին. «Հիմա գիտեմք, թէ ո՞վ է Ուիլեյմ Սարոյեան: Մենք այսքան մօտէն չէինք ճանչցած զինք: Հպարտ ենք մեր հայ ըլլալուն համար» Օտար զգացուած էի իրենց խօսքերէն...:

Ուիլեյմ Սարոյեան - նկարուած 26 Մարտ 1976-ին, Ֆրեզնօ, Գալիֆորնիա, Փօլ Գալինեանի կողմէ:

... Ինչը տարեկան էի երբ ծանօթացայ Սարոյեանին և իր ձեռքը թօթուցի հօրս արուեստանոցին մէջ: Օտար լաւ կը յիշեմ այդ օրը, ուղղակի այքերու մէջ նայեցաւ և անուն հարցուց. ժպտաց, լետոյ պեխերը շփեց: Թէեւ հայրս միշտ կը խօսէր իր մասին, սակայն չէի անդրադարձած թէ ո՞վ էր Ուիլեյմ Սարոյեանը: Իր մահէն ետք, երբ հայրս որոշեց Սարոյեանին մասին ֆիլմ մը արտադրել, փափաքեցայ մասնակից դառնալ այդ ծրագրին, ստանձնելով ֆիլմին փոխ-արտադրիչի պատասխանատու գործը, ինչպէս նաեւ եղբայրս՝ Հերոլտը և մայրս՝ Արաքսին մասնակցեցան: Երկար դժուարութիւններէ ետք, և հօրս ջանքերով՝ բոլորս նուիրուեցանք այս նպատակին: Ֆիլմին վրայ ուր երկար տարիներ աշխատել է ետք, յաջողութեամբ աշխատանքը վերջ գտաւ 1991-ին»:

Իր հերթին Փօլ Գալինեան կ'ըսէ. —

«Հ.Բ.Ը.Մ-ի մասնաճիւղերը իրենց լուսագոյնը ըրած էին ձեռնարկներու յաջողութեան համար:

Ֆիլմին անգլերէն խօսուն ըլլալը արգելք մը չէր, բացի Փարիզէն, ուր քանի մը անձեր ցաւ զգացին, թէ լեզուի պատճառով ֆիլմը չեն հասկցած: Հիրաւիութեան ընթացքին, խօսակցութեան միւս դարձաւ ֆիլմին ֆրանսերէն թարգմանութեան անհրաժեշտութիւնը: Ոմանք համաձայնեցան, քայքայ հսկայական ծախս է ըսին:

Ուրիշներ դէմ արտայայտուեցան այն պատճառով, թէ անձին ուշադրութիւնը կարողաւ կ'երթայ և ֆիլմը իր ազդեցութիւնը կը կորսնցնէ: Երիտասարդ օրիորդ մը ֆրանսերէնով ըսաւ, թէ «Երբ Մայքըլ Մէքսըն Ֆրանսա կու գայ, անգլերէն կ'երգէ, կամ երբ Օտար Ազնաուր Ամերիկա կ'երթայ, ֆրանսերէն կ'երգէ, ինչո՞ւ փոխել Սարոյեանին լեզուն: Կարելոյը իր ներկայութիւնն է պատաստին վրայ, որ թարգմանութենէն անելի գօրատու է: Սարոյեանը մեր ազգին խորհրդանիշն է»:

Ժողովուրդին արտայայտած խանդավառութենէն կը հետեւեցնեմ, թէ Սարոյեանը խոր ազդեցութիւն ձգած է հայ և օտար համայնքներուն վրայ: Մանաւանդ երբ, ֆիլմին մէջ, հայերէն կը խօսի իր ազգին մասին, և տեղ մը կը շեշտէ. «Ես հայ գրող եմ, քայքայ իմ լեզուն անգլերէն է»: Օտարներուն համար մեծ անակնկալ էր Սարոյեանին հայերէն խօսիլը:

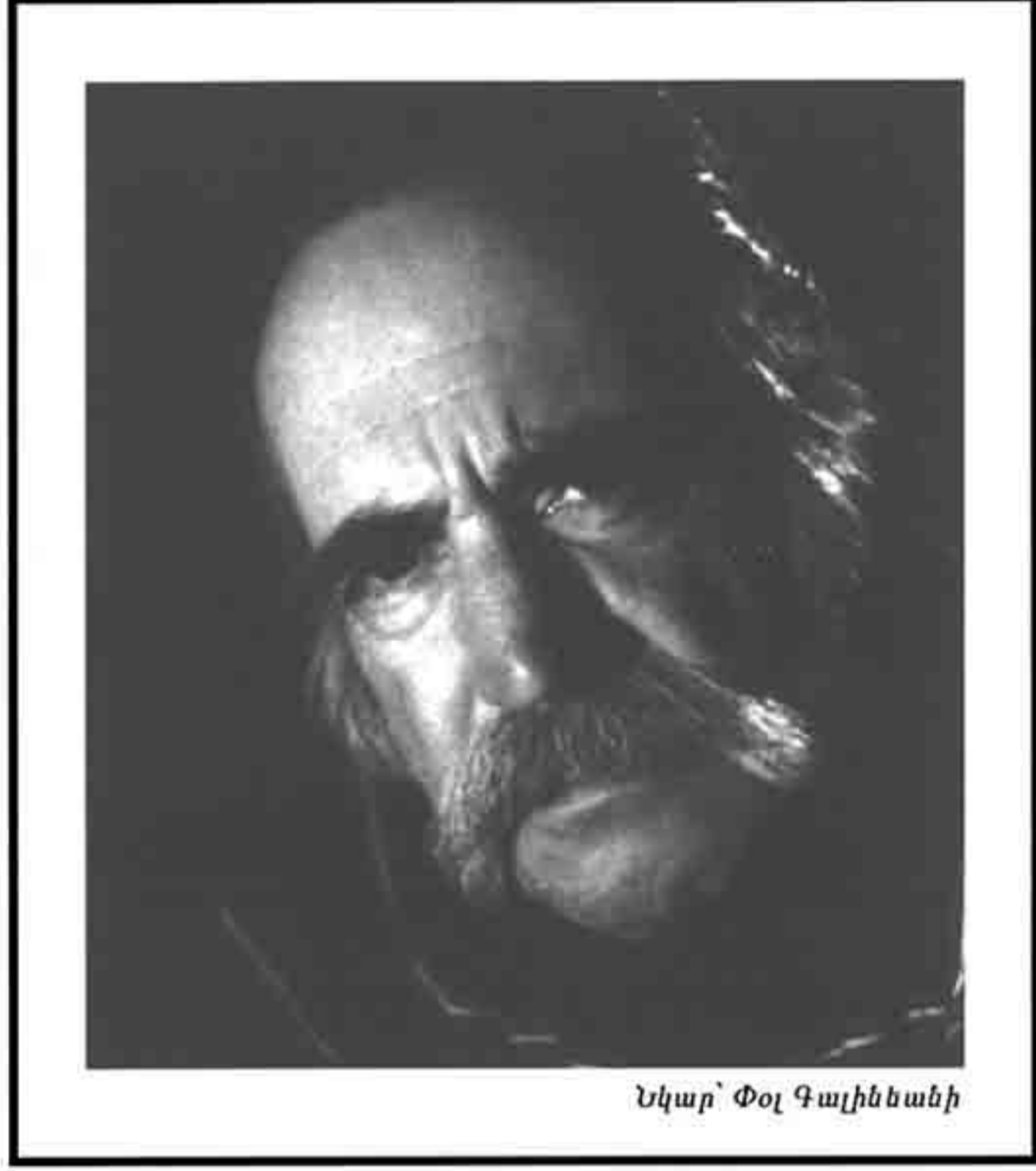
Հանդիսատեսներու տպաւորութիւններէն ընդհանուր գաղափար մը կ'ազմելու համար, քանի մը համառօտ դրուագներ տամ ֆիլմին իրաքանչիւր ներկայացումէն:

ԺԸՆԵԻ: Ֆրանսացի տիկին մը, որուն ամուսինը հայ էր, ըսաւ. «Երկու զաւակներս Հայաստան պիտի դրկեմ որ հայերէն սորվին»: Սեւամորթ տիկին մը, հետաքրքրութեամբ հարցուց. «Կարելի՞ է ֆիլմը Եթովպիա ցուցադրել»: Հայաստանի հիւպատոսը, որ հրաւիրուած էր ձեռնարկին, ըսաւ. «Օտար կը փափաքիմք, որ այս ֆիլմը անպայման ցուցադրուի Հայաստանի մէջ, մանաւանդ որ, Սարոյեանին անհիմներուն մէջ մտար, Հայաստան թաղուած է»:

ՄԻԼԱՆ: Իտալահայ տիկին մը, հպարտութեամբ քացազանցեց. «Թէեւ անգլերէն լեզուն չեմ հասկնար, քայքայ ֆիլմը ծայրէ ի ծայր հասկցայ»: Իտալացի երիտասարդ ուսանող մը ըսաւ. «Օտար զգացուած եմ Սարոյեանի կեանքով: Հայերը իրենց ազգին արմատներուն շատ կ'ապուած են, և չեն մոռնար»: Տարիքոտ տիկին մը զոգուեցաւ յայտնեց. «Այսպիսի ձեռնարկ շատ քիչ տեսած եմ, դարձեալ պիտի այցելե՞ք»:

ՎԻԵՆՆԱ: Յունահայ օփերայի երիտասարդ երգչուհի մը, Սարոյեանէն ներշնչուած, փափաքեցաւ, որ ֆիլմը Սելաֆիկ և Աթէնք ցուցադրուի, որովհետեւ, ըսաւ ան՝ «Սարոյեանը շատ սիրուած է Յունաստան»: Արուեստագէտ ֆիլմի բեմադրիչ մը յանձնարարեց. «Հայկական միութիւնները պէտք է զօրավիզ կ'անգնին ֆիլմի Medium-ին, որպէսզի նմանօրինակ կենսագրականներ պատրաստուին մեր նշանաւոր անձերու մասին»:

ԼՈՆՏՈՆ: Հայ տիկին մը հպարտօրէն ըսաւ. «Ջալիս անունը Արամ դրած եմ՝ ներշնչուելով Սարոյեանի գիրքէն [Իմ անունս Արամ է- [My Name Is Aram]: Հայ ուսուցչուհի մը ցաւով արտայայտուեցաւ այսպէս. «Այս անգամ զաւակներս չկրցայ բերել, որովհետեւ անցեալին, հայկական անորակ ֆիլմ մը տեսած էինք»: Խորապէս

Նկար՝ Փօլ Գալինեանի

զգացուած՝ երիտասարդ արուեստագիտուհի մը, ժողովուրդին բուն ծափահարութեան արժանացաւ, երբ խոր զգացումով արտայայտուեցաւ ֆիլմին և Սարոյեանին մասին: Հայ երգիչ մը, իր գնահատական խօսքը ֆիլմին ուղղելով, շեշտեց. «Եթէ մեր ազգը չգնահատէ մեր արժէքները, այսպիսի ձեռնարկներ չակնկալենք»:

ՊՐԻԻ-ՔՍԷԼ: Հայաստանի հիւպատոսը, որ հիւրաբար ներկայ էր, իր գնահատական խօսքին մէջ ըսաւ, թէ այս ֆիլմը, անկասկած, պէտք է Հայաստան ցուցադրուի, որովհետեւ Սարոյեան շատ կը սիրէր Հայաստանը և իր ժողովուրդը: Քանի մը տարեցներ, որոնք մօտէն ճանչցած էին Սարոյեանը, մեղադրանքով արտայայտուեցան ըսելով. «Մեր ազգը ինչո՞ւ անտարբեր է համաշխարհային արժէք դարձած այս մեծ մարդուն հանդէպ, երբ օտար շրջանակի մէջ, ոչ մէկ հայ անհատ համարձակած է Սարոյեանին նման հպարտօրէն խօսիլ ու գրել իր ազգին մասին, մանաւանդ՝ այն դաժան տարիներու ընթացքին, երբ հայերը հալածուած էին»:

ՓԱՐԻԶ: Հայ աշակերտները հայկական թատերախաղ մը ներկայացուցին ի պատիւ մեզի: Տարեց անձ մը ըսաւ. «Այս քաղաքին մէջ, Սարոյեանին հետ ունեցած յիշատակներս արթնցուցիք: Ֆիլմը հարազատ մեկնաբանութիւնն է իր կեանքին»: Խումբ մը երիտասարդներ թելադրեցին, որ «Հ.Բ.Ը.Մ-ը նման ձեռնարկներ տայ և այս որակի ֆիլմեր պէտք է, որ անելի մեծ սրահներու մէջ ցուցադրուին և Փարիզի արուեստագէտները հրաւիրուին»:

ՄԱՐՍԷԼ: Քաղաքապետը և օտար անձնատրութիւններ ներկայ էին և գնահատեցին ֆիլմը: Երաժշտագէտ մը, ֆիլմէն տպաւորուած, ըսաւ. «Ֆիլմին երաժշտութիւնը անթերի հաղորդակիցն է ֆիլմին պատմութեան»: Ձեռնարկէն ետք, ես և դուտորս՝ Սիւզի, երկու ժամ ձայնասփիւղէն հարցազրոյց մը ունեցանք, միւս ունեցաւ Սարոյեանը և ֆիլմը: Բազմաթիւ հեռաձայններու պատասխանեցինք հայերէնով և անգլերէնով [ֆրանսերէնի թարգմանուելով]: Յաջորդ օրը խօսակէն լսեցինք, թէ ժողովուրդը Սարոյեանի գիրքերը կը փնտռէ և կ'ուզէ ֆիլմը տեսնել:

— Արուեստագէտի մը համար, իր հոգեկան վարձատրութիւնը գնահատանքն է:

Ուիլեյմ Սարոյեան «սիրամարտուած» մըն էր Հայաստանին, անոր մէջ մի մասնիկին... որոնց կ'այցելէր անհուն սիրով և խանդալից...
Մեր նկարը՝ ձայնէն աջ՝ Սեբո խանգաղեան, Ուիլեյմ Սարոյեան, Յովհ. Օրբազ, Վահագն Դաթեան:

Իմ և ընտանիքիս կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ: Օնորհակալ ենք նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ-ի նախագահ Տիկ. Լուիզ Մանուկեան Սիմոնին, մասնաճիւղերու ձեռնարկի տնօրէն Անիդա Անսէրեանին և բոլոր մասնաճիւղերու ատենապետներուն և անդամներուն, որոնք կը հովանաւորեն և բժայիցը կը կազմակերպեն այս ձևի ազգօգուտ ձեռնարկները:

Ես կը հաւատամ, որ հայ ազգը և մշակոյթը օտարներուն ծանօթացնելու լուսագոյն միջոցը ֆիլմն է: Այս մէկը փորձուած և փաստուած միակ ձևն է, որով օտարները կը յաջողին իրենց ազգը ծանօթացնել աշխարհին: Ինչո՞ւ մենք չընենք նոյնը:

Աստուած ուզէ, այս տարին չբոլորած, պիտի այցելենք Արեւմտեան Քանադա և Միացեալ Նահանգներու արեւելեան քաղաքները: Գալ տարի՝ Միջին Արեւելք, Հարաւային Ամերիկա և Հայաստան:

Ինչպէս միշտ՝ տեղեակ պահած ենք մեր ժողովուրդին անխտիր՝ այն միութիւնները, որոնք կը փափաքին ցուցադրել «Ուիլեյմ Սարոյեան, Մարդը և Գրողը» վաւերագրական ֆիլմը, կ'անուխէն թող ապահովեն կազմակերպութիւնը ձեռնարկին թուականը, գրատու մեզի հետ կապ պահելով: Ֆիլմի ցուցադրութեան հասոյթը կը նուիրուի կազմակերպող միութեան:

« ՄԱՐԳԸ ԵՒ ԳՐՈՂԸ » ՅԻԼՄԻ ՀԵՂԻՆԱԿ
ՓՕԼ ԳԱԼԻՆԵԱՆ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

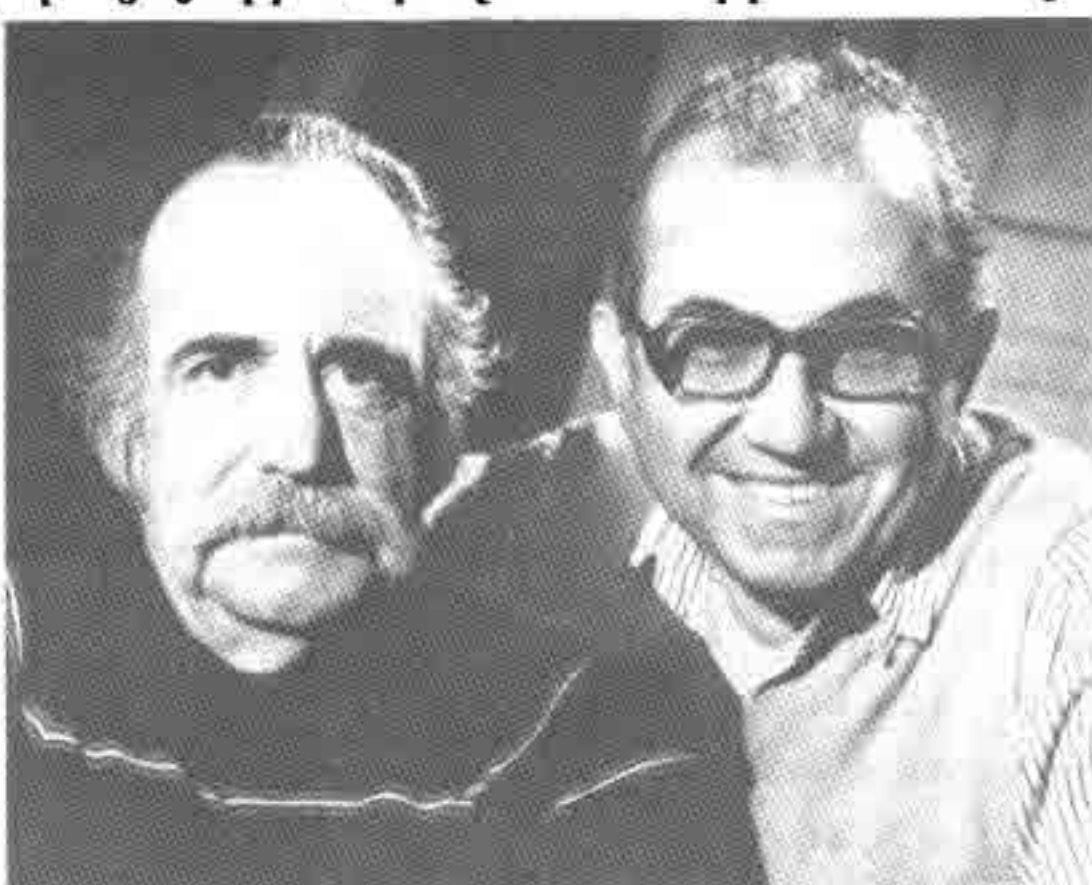
ԻՆՉՊԷՍ ՆԿԱՐԵՑԻ ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ

Գ.

1964-ին Ֆրեզնո (Գալիֆորնիա) փոխադրուելու հետ, մէջս մեծ տենչանք մը կար ծանօթանալու Ուիլիքս Սարոյեանին: Իբր լուսանկարիչ՝ կ'ուզէի մօտէն ճանչնալ մեր հոչակաւոր հայորդիին՝ նկարել իր բնական զգացումները և իւրայատուկ ոգին՝ նկարներու միջոցով զանոնք պահպանելու համար: Սակայն, այնպէս մը կ'երեւար, թէ Սարոյեան լուսանկարչական գործիքին առջեւ դիրք առնելուն հակառակ էր: Սարոյեանը գտնելու բազմաթիւ ապարդիւն փորձեր կատարելէ հետ, վերջապէս առիթը ստեղծուեցաւ իրեն հանդիպելու:

Օր մը, Սարոյեանը նկարելու կարելիութեան մասին կը գրուցէի քանակագործ Վարազ Սամուէլեանի հետ, որ լաւ բարեկամս էր: Վարազը Սարոյեանին մօտիկ բարեկամը ըլլալով՝ գաղափարը յղացայ լուսանկարչական գործիքս ու լոյսերը տեղաւորել իր արուեստանոցին մէջ, այն ակնկալութեամբ, թէ պիտի կարենայի Սարոյեանը նկարել երբ այցելութեան գար հոն: Ուրախացայ երբ Վարազ հաւանութիւն տուաւ այս գաղափարին:

26 Մարտ 1976-ը յիշատակելի օր մըն էր. որովհետեւ այդ օրն է, որ Վարազ հեռաձայնեց ինձի, ըսելու համար, թէ Սարոյեան Ֆրեզնո կը գտնուէր և հաւանաբար այցելութիւն մը տար իր արուեստանոցին: Անմիջապէս գացի Վարազին արուեստանոցը, որ կը գտնուէր Ֆրեզնոյի կեդրոնը- Սէն Պէտրոյի և «Օ» փողոցներու անկիւնը- և շուտով տեղաւորեցի լուսանկարչական գործիքս և լոյսերը:

Յիւմարտադրիչը Մեծ Մարդուն և Հայուն հետ, նկարուած՝ 1976-ին, Մարտ 26ին, Ֆրեզնո, Գալիֆորնիա:

Քանի մը ժամ հետ, Սարոյեան հեծանիւով հասաւ: Անուարտ քանակներու հետեր կեցած էի, բաւական յուզուած ու սպասողական վիճակի մէջ. մինչդեռ Սարոյեան և Վարազ՝ բարձրաձայն բայց ջերմօրէն կ'ողջագուրուէին ու կը համբուրուէին սովորական հայկական ոճով: Իրենցմէ շատ հեռու չէի կեցած և, հակառակ որ Սարոյեան զիս տեսաւ՝ մասնաւոր ուշադրութիւն չդարձուց վրաս:

Առանց ժամանակ կորսնցնելու, ձեռքս երկարեցի և ինքզինքս ներկայացուցի իբր լուսանկարիչ: Խնդրեցի Սարոյեանէն, որ արտօնութիւն տայ իր նկարը քաշելու:

- «Կորսուէ՛» ըսաւ Սարոյեան:
- «Բայց, Պրն. Սարոյեան, Ես...»:
- Փորձեցի բացատրել, սակայն ձայնս խեղդուեցաւ իր ամպագոռ պատասխանին մէջ:
- «Ո՛չ ըսի, ականջդ ծա՞նր է, ի՞նչ է: Որեւէ նկար չեմ ուզեր»:
- «Բայց ինչո՞ւ» հարցուցի:

Արախի և Սիւզի Գալինեաններ՝ որոնք իրենց ամուսնոյն և հօր աջակցեցան ֆիլմի պատրաստութեան մէջ [Հերոլտի հետ]:

Ուղիղ աչքերուս մէջ նայելով, պատասխանեց. «Չեմ ուզեր, որ նկարս քաշուի. մոռցի՛ր»: Յետոյ, Վարազին դառնալով ըսաւ. «Ո՞վ է այս մարդը: Ինչո՞ւ այսքան կը պնդէ»:

«Ուիլի, ինքը լա՛ւ նկարահան է» ըսաւ Վարազ: Պահ մը հետ, Սարոյեանի ուշադրութիւնը դարձաւ զանազան արուեստի գործերուն վրայ: Գլխով նշան ըրի Վարազին և մեղմ ձայնով ըսի.

«Վարազ... մտիկ ըրէ՛... զինքը առաջնորդէ՛ դէպի արուեստանոցդ, ուր լուսանկարչական գործիքներս տեղաւորած եմ»:

«Օքէյ... օքէյ» ըսաւ Վարազ:

Կէս ժամ հետ, երբ երկուքը արուեստանոց մտան, Սարոյեան նկատեց զիս և լուսանկարչական գործիքներս: Տհանութեան ու անհանգստութեան արտայայտութիւն մը երեւցաւ դէմքին վրայ:

«Նկա՞րս կը քաշես»:

Ըսի. «Ոչ, Պրն. Սարոյեան, լոյսերս կը փորձեմ: Գործիքիս մէջ ֆիլմ նոյնիսկ չկայ»:

Աւելի մօտեցաւ և խնդրեց, որ լուսանկարի գործիքս բանամ: Երբ գործիքիս հետեւի մասը բացի և իրեն ցոյց տուի պարապ ֆիլմակալը, վերջապէս հանգստացաւ և նստաւ փայտեայ սնտուկի նման սեղանի մը վրայ, որ գործիքիս ճիշդ առջեւը դրուած էր: Առանց իր գիտնալուն, շուտով նախապէս լեցուած ֆիլմակալ մը կ'պցուցի գործիքիս:

Ժամանակը որ կ'անցնէր, Սարոյեան աւելիով վստահութիւն կ'ունենար վրաս: Սկսաւ ինձմով հետաքրքրուիլ ու խնդրեց, որ խօսիմ ծննդավայրիս՝ Լիբանանի հայերուն մասին: Մինչ այդ՝ բազմաթիւ գաղտնի նկարներ քաշեցի այս հայերէն լեզուով ընթացող և առինճող ջերմ գրոյցներու ընթացքին:

Յետոյ, Սարոյեան խնդրեց, որ հին հայկական երգ մը- «Կիլիկիա»ն երգեմ: Այս երգը միասին երգելով, աւելի ու աւելի յուզուեցանք: Իրեն համար դժուար էր զսպել աչքերուն մէջ լեցուող արցունքները:

«Քեզ հաւնեցայ, Փօլ» ըսաւ Սարոյեան. «Հիմա, ուզածիդ չափ, կրնաս նկար քաշել»: Նախքան այս ազնուութիւնը արտայայտելը, արդէն բաւական նկար քաշած էի:

Երկու շաբաթ հետ, Սարոյեան հեծանիւով եկաւ արհեստանոցս: Պատէն կախուած իր դիմանկարներէն մէկուն նայելով ըսաւ. «Դէմքս այդպիսի արտայայտութեան մէջ երբեք չեմ տեսած»... բարձրաձայն խնդաց... յետոյ գրպանէն հանեց իր գիրքերէն օրինակ մը, «ՄԻ ԵՐԹԱՐ, ԲԱՅՑ ԵԹԷ ԵՐԹԱՍ, ԲԱՐԵԻ ՏՈՒՐ ԱՄԷՆՈՒՆ» վերնագրով՝ ու մակագրեց զայն, «Փօլ Գալինեանին՝ մեծ լուսանկարիչ-արուեստագէտին համար: Անկեղծօրէն, Ուիլիքս Սարոյեան, Ֆրեզնո, 8 Ապրիլ 1976». գիրքը տուաւ ինձի ու գնաց:

Մեր բարեկամութիւնը սկսաւ: Այնուհետեւ, բազմաթիւ անգամներ այցելութիւններ տուինք իրարու: Թէեւ երբեմն կ'անապարէր երբ աշխատանոցս այցելէր, սակայն միշտ ուրախ էի և պատիւ կ'զգայի իրեն հետ խօսելու և զինքը նորէն տեսնելու առիթը ունենալուս համար: Վարազ, շնորհակալ եմ, որ զիս ծանօթացուցի Ուիլիքս Սարոյեանին:

(Շար. 3 և վերջ)